

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

An aerial photograph of a city, likely Krakow, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs and a prominent church spire. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal color.

wykładnia prawa

KLAUDIA GACZOŁ

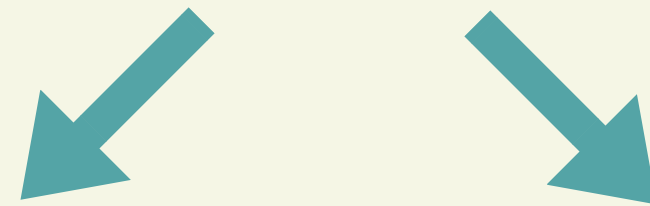
Katedra Teorii i Filozofii Prawa

WYKŁADNIA PRAWA

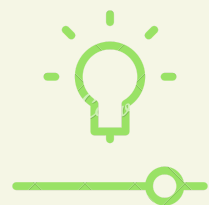
KONCEPCJA / TEORIA WYKŁADNI

- jest to **spójny zespół poglądów** odnośnie tego:
 - 1) czym wykładnia prawa jest lub w jaki sposób jest przeprowadzana (**teorie opisowe wykładni**)
 - 2) bądź też czym wykładnia prawa być powinna lub jak powinno się ją przeprowadzać (**teorie normatywne wykładni**)

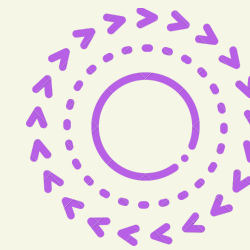
Każda koncepcja wykładni przyjmuje *explicite* bądź *implicite* jakąś filozofię oraz jakąś ideologię wykładni prawa

**KLARYFIKACYJNA KONCEPCJA
WYKŁADNI PRAWA**

**DERYWACYJNA KONCEPCJA
WYKŁADNI PRAWA**

KLARYFIKACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (J. WRÓBLEWSKI)

- zaprezentowana przez **Jerzy Wróblewskiego** w monografii *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego* z 1959 r.
- według tej koncepcji, **nie przywiązuje się szczególnej uwagi do różnicy między przepisem prawnym oraz normą prawną**, przyjmując, że **część przepisów prawnych „bez interpretacji” rozumie się „bezpośrednio”** – jako wskazania określonego wzoru postępowania, a wykładnia potrzebna jest dopiero wtedy, gdy jakiś przepis jest niejasny
- **wykładnia ma przede wszystkim zajmować się ustalaniem znaczenia poszczególnych słów czy zwrotów języka prawnego** – nie zajmuje się tym, jak norma postępowania wyrażana jest w różnych przepisach tekstu prawnego
- oznacza to, że w tej koncepcji zakłada się, że **wykładnia to ustalenie językowego znaczenia (sensu) przepisu prawnego w sytuacji, jedynie wtedy gdy przepis prawny budzi wątpliwości semantyczne**, tzn. kiedy zarówno treść jak i zakres nazw użytych w tekście prawnym są wątpliwe.
- koncepcja klaryfikacyjna **koresponduje z** tradycyjnym dla nowoczesnego prawoznawstwa (w tym dla pozytywizmu) **założeniem, że prawo jest** (a w zasadzie powinno być, gdyż koncepcja ta ma wymiar normatywny) **zespołem obiektywnych norm, zaklętych w tekst**. Te obiektywne normy powinny być stosowane przez prawnika bezrefleksyjnie i niewładczo. **Sytuacja izomorfii jest zatem ideałem dla stosowania prawa, bowiem wyłącza władzę prawnika nad prawem**, czyniąc zeń podmiot bezwzględnie związany tekstem ustawy.
- koncepcja ta **odróżnia sytuację izomorfii**, czyli bezpośredniego, bezrefleksyjnego rozumienia tekstu **od sytuacji wykładni**, w której rozstrzyga się wątpliwości odnośnie znaczenia interpretowanych przepisów.

KLARYFIKACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (J. WRÓBLEWSKI)

SYTUACJA IZOMORFII

- sytuacja bezpośredniego rozumienia przepisu prawnego – przepis nie budzi wątpliwości znaczeniowych, brak jest wątpliwości, że dany stan faktyczny mieści się lub nie mieści się w zakresie przepisu prawnego. W tym przypadku:
 - 1) **przepis może być stosowany** na podstawie jego bezpośredniego rozumienia (sytuacja izomorfii)
 - 2) albo **na tej samej podstawie zostaje uznany za nieodpowiedni do kwalifikacji prawnej** rozpatrywanego stanu faktycznego,
- **wystarczy tutaj znajomość reguł sensu języka**, w którym formułowane są teksty prawne (język prawny jest wariatem języka naturalnego)
- bezpośrednio rozumienie to innymi słowy **intuicyjny proces stosowania reguł semantycznych i syntaktycznych języka**, którym posługuje się **prawodawca**

SYTUACJA WYKŁADNI

- sytuacja pośredniego rozumienia tekstu prawnego poprzez jego interpretację. Znaczenie przepisu prawnego jest **wątpliwe i nie jest jasne, czy dany stan faktyczny mieści się lub też czy się nie mieści** w zakresie wyznaczonym przez przepis prawny.
- przepis musi być poddany interpretacji przy zastosowaniu
 - * **dyrektyw interpretacyjnych I stopnia** (pokazują, jak ustalać znaczenie tekstu prawnego ze względu na kontekst: językowy, systemowy, funkcjonalny) oraz
 - * **dyrektyw interpretacyjnych II stopnia** (dyrektywy procedury – określają kolejność używania dyrektyw I stopnia i moment końcowy wykładni oraz dyrektywy preferencji – wskazują, które znaczenie tekstu wybrać w przypadku, gdy zastosowanie dyrektyw I stopnia prowadzi do różnych ustaleń)

CLARA NON SUNT INTERPRETANDA

Istotę klaryfikacyjnej koncepcji wykładni dobrze oddają dwie łacińskie paremie:

- (1) ***clara non sunt interpretanda*** – to, co jest jasne nie podlega interpretacji – opisuje praktykę interpretacyjną organu stosującego prawo (wykładnia operatywna).
- (2) ***interpretatio cessat in claris*** – wykładnia kończy się z uzyskaniem jasności. Zakaz dokonywania wykładni dalej, niż gdy osiągniemy jasność, co oznacza, że paremia ta wskazuje jednocześnie na cel wykładni, którym jest doprowadzenie do wyinterpretowania niewadliwej, jasnej i precyzyjnej normy prawnej (przepisu)

CLARA NON SUNT INTERPRETANDA

- **zasada interpretacji, która może być rozumiana zarówno jako:**
 - A. zalecenie wskazujące na zbyteczność wykładni w sytuacji, gdy znaczenie przepisu można określić w drodze jego bezpośredniego rozumienia (sytuacja wykładni – sytuacja izomorfii), jak też jako
 - B. zakaz dalszej interpretacji wówczas, gdy wykładnia językowa prowadzi do jednoznacznych wyników
- tak rozumiana zasada *clara non sunt interpretanda* oznacza zakaz przyjmowania takiego znaczenia tekstu prawnego, określonego w następstwie wykładni systemowej lub wykładni funkcjonalnej, które nie jest zgodne z niebudzącym wątpliwości wynikiem wykładni językowej.
- inaczej mówiąc, zasada ta jest równoznaczna z zakazem, prowadzenia wykładni rozszerzającej lub zawężającej, tzn. wykładni systemowej lub funkcjonalnej polegającej na zawężeniu lub rozszerzeniu niebudzącego wątpliwości znaczenia określonego w wyniku bezpośredniego rozumienia tekstu lub w wyniku wykładni językowej

CLARA NON SUNT INTERPRETANDA

- zgodnie z tą doktryną, **wykładnia prawa potrzeba jest tylko wtedy, gdy przepis prawny budzi wątpliwości.**
- sens przepisu jest **wątpliwy** natomiast wtedy, gdy którakolwiek ze stron, czy uczestników postępowania wysuwa uzasadniony zarzut, że nie da się bezspornie określić do jakich stanów faktycznych, zdarzeń lub obiektów przepis lub jego fragment się odnosi, a przy tym nie można powiedzieć, by związana z tym zarzutem wątpliwość została jednoznacznie wyjaśniona w orzecznictwie lub doktrynie.
 - * ma to miejsce na przykład wtedy, gdy **sformułowanie przepisu jest niejasne, nieostre lub niepełne**, gdy między przepisami istnieją **sprzeczności** (uchwała TK z 7.03.1995 ,W 9/94, OTK 1995/1/20).
 - * wbrew zatem potocznym mniemaniom **pojęcie wątpliwości interpretacyjnej nie jest pojęciem zrelatywizowanym wyłącznie do subiektywnych mniemań lub odczuć**, lecz do **dającego się** mniej lub bardziej **obiektywnie stwierdzić konsensusu** w kwestii, jak rozumieć określone wyrażenia (por. post. SN z 17.05.2000, I KZP 7/00, OSNKW 2000/5-6/51).
- z **założenia językowej racjonalności „prawodawcy”** wyprowadza się **regułę**, iż jeśli przepis **jednoznacznie** w danym języku formułuje **normę postępowania**, to **tak** właśnie należy dany **przepis rozumieć**.
- paremia łacińska *clara non sunt interpretanda* ma w gruncie rzeczy taki sens, że przy językowej jednoznaczności przepisu nie ma podstaw, by odwoływać się do innych reguł, niż reguły językowe. Jednakże, gdyby tak wyinterpretowana norma była w sposób jaskrawy społecznie niedorzeczna (*argumentum ad absurdo*) czy też niewątpliwie wskazywała zbyt wąski lub zbyt szeroki zakres zastosowania lub normowania, to taką wykładnię należy mimo wszystko odrzucić.

CLARA NON SUNT INTERPRETANDA

- **lepiej zresztą odwoływać się do paremii *interpretatio cessat in claris*** (wykładnia kończy się wraz z uzyskaniem jasnego rezultatu) niż *clara non sunt interpretanda*. Ta druga formuła **sugeruje tradycjonalistyczną koncepcję**, iż **interpretacji wymagają tylko teksty niejasne**, a jeśli zinterpretowanie przepisu nie budzi trudności, to jakoby wtedy „nie ma wykładni” (zachodzi „rozumienie bezpośrednie” wg terminologii Wróblewskiego).
- w doktrynie spotykamy się jednak również z poglądem, że **wykładni wymaga każdy tekst, bez względu na to, czy jest on jasny, czy też nie** – zasada *clara non sunt interpretanda* powinna być zastąpiona zasadą *omnia sunt interpretanda*. **Lech Morawski pogląd ten uważa za błędny**, a z pewnością błędny z punktu widzenia klaryfikacyjnej teorii wykładni i sprzeczny z praktyką stosowania prawa.
- **zasada, że przepisy jasne nie wymagają wykładni ma przede wszystkim uzasadnienie pragmatyczne**
 - * przyjęcie, iż sąd w każdej sytuacji jest zobowiązany do dokonania wykładni przepisu, nawet takiego, którego **sens nie budzi uzasadnionych wątpliwości** ani w **orzecznictwie** ani w **doktrynie**, prowadziłoby praktycznie do **paraliżu działania instytucji** stosujących prawo, które zostałyby zmuszone do **marnowania swojego czasu** i przytaczania w uzasadnieniach pospolitych komunałów interpretacyjnych.
 - * jak pisał **Lech Morawski**: nawiasem mówiąc trudno byłoby znaleźć sędziowskie orzeczenie, w którym dokonuje się interpretacji wszystkich cytowanych orzeczeń. Zabawne jest to, że dotyczy to również TK, który w orzeczeniu z dnia 13 stycznia 2005 r. (P 15/2002, OTK-A 2005/1/4) powołuje się na zasadę *omnia sunt interpretanda*

CLARA NON SUNT INTERPRETANDA

- na **obronę** stanowiska, iż w pewnych sytuacjach wykładni może wymagać nawet tekst *prima facie* jasny, przytoczyć jednak należy fakt, że **przepis *prima facie* jasny może się okazać wątpliwy dopiero w następstwie nieoczekiwanych przyszłych zdarzeń.**
 - * jak to trafnie ujmuje **Stanley Fish jasność przepisu może więc zależeć od jego „interpretacyjnej historii”.**
 - * dzieje się tak przede wszystkim z tego powodu, iż **sens przepisów prawnych zależeć może nie tylko od kontekstu językowego, ale również od kontekstów systemowego i funkcjonalnego, które w wielu wypadkach ulegają dynamicznym zmianom.**
 - * w efekcie **przepis, którego sens do pewnego momentu nie budził żadnych wątpliwości może stać się wątpliwy wskutek wprowadzenia nowych przepisów lub radykalnej zmiany sytuacji społecznej czy ekonomicznej, mimo że jego brzmienie nie uległo żadnej zmianie.**
 - * bardzo też często zdarza się, iż **przepis wzięty w izolacji nie budzi żadnych wątpliwości i dopiero skonfrontowany z innymi przepisami okazuje się wątpliwy.**

Mając na uwadze tego rodzaju fakty zgodzić się trzeba z poglądem, że **zasada *clara non sunt interpretanda* winna być stosowana z należytą ostrożnością, ponieważ jasność przepisów może zależeć od wielu czynników i równie dobrze może zmieniać się w czasie**

DERYWACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (M. ZIELIŃSKI)

- opracował ją w 1969 r. **Maciej Zieliński** w swojej rozprawie doktorskiej, która 3 lata później, w 1972 r. została opublikowana w zmodyfikowanej wersji pod tytułem *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*
- od samego początku przyjęto w niej **założenie o normatywności tekstu prawnego** oraz **założenie o dwupoziomowości tekstu prawnego**, która to dwupoziomowość wiąże się z przyjęciem dokonanego przez Zygmunta Ziemińskiego w 1960 r. rozróżnienia przepisu prawnego i normy prawnej
- tej koncepcji **za zadanie wykładni uważa się odtworzenie na podstawie tekstu prawnego zespołu norm postępowania, które by jednoznacznie (a przynajmniej w praktyce jednoznacznie) wskazywały kto, kiedy, co zrobić powinien**
- głównym ciężarem problemu wedle tej koncepcji jest **zebranie elementów znaczeniowych potrzebnych do zrekonstruowania wypowiedzi o ogólnym kształcie normy postępowania**, niezależnie od tego, że sformułowane w tak zarysowanej normie określenie adresata, okoliczności i czynu wyznaczanego do spełnienia mogą być początkowo niedostatecznie jasne (*non clara*) – i wtedy właśnie zachodzi potrzeba zastosowanie tradycyjnych reguł formułowanych w ramach klaryfikacyjnej koncepcji wykładni.
- jednocześnie należy podkreślić, że koncepcja derywacyjna programowo odrzuca antyinicjującą regułę *clara non sunt interpretanda* i generalnie przyjmuje, iż **wykładni podlega każdy przepis prawny**.
 - * pojęcia „jasność” i „sytuacja wykładni” nie są przeciwstawne względem siebie
 - * zatem na pytanie, **kiedy wypowiedź języka prawnego (czy języka tekstu prawnego) podlega wykładni**, koncepcja derywacyjna odpowiada: **zawsze – nie ma sytuacji izomorfii**

DERYWACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (M. ZIELIŃSKI)

Derywacyjna koncepcja wykładni – występuje w dwóch wersjach – ogólnej i szczególnej.

WERSJA OGÓLNA

- uznaje, iż **wykładnia prawa** to po prostu **rozumienie przepisu prawnego**, tzn. przypisanie znaczenia wyrażeniom użytym w tekście prawnym.
- wersja ta **odrzuca możliwość izomorfii**, czyli bezpośredniego rozumienia terminów języka prawnego
- pojęcie **wykładni**, w myśl tej wersji, **odnosi się do wszystkich przypadków ustalania znaczenia tekstów prawnych**
 - * stanowisko to **zakłada**, że **bezpośrednie rozumienie** (które polega w znacznej mierze na intuicyjnym stosowaniu reguł sensu języka, w którym sformułowane są teksty prawne) **jest określoną interpretacją**, ponieważ przypisuje jakieś **znaczenie**, czyli treść (konotację) i zakres (denotację), **wyrażeniom użytym w tekście prawnym**
 - * **znaczenie** to jest **przypisywane** na podstawie **określonych kompetencji**, które nie są jednakowe dla wszystkich, lecz są wynikiem oddziaływania określonych czynników
 - * to co dla jednego podmiotu może wydawać się izomorfią, dla innego będzie złożoną czynnością interpretacyjną.
- **wykładnia dokonywana jest zawsze** – nawet, gdy wydaje się, że przepis jest rozumiany bezpośrednio.

DERYWACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (M. ZIELIŃSKI)

WERSJA SZCZEGÓLNA

- opiera się na rozróżnieniu:
 - I. **przepisu prawnego** – traktowanym jako element tekstu prawnego i
 - II. **normy prawnej** – pojmowanej jako wypowiedź językowa określająca regułę zachowania, która wskazuje:
kto, w jakich okolicznościach, jak powinien się zachować?
- w myśl tej wersji, **wykładnia prawa polega na przypisaniu przepisom prawnym znaczenia w postaci odkodowanych z tekstów prawnych jednoznacznych, norm generalnych i abstrakcyjnych**
 - * inaczej mówiąc, **wykładnia prawa jest to takie ustalenie znaczenia** przepisów prawnych, które pozwoli **jednoznacznie wskazać sposób zachowania** określonych podmiotów w określonych warunkach.
- **celem wykładni jest odtworzenie norm prawnych** spośród zwrotów wysłowionych w przepisach prawnych, tzn. jednoznaczne określenie zakresu zastosowania i zakresu normowania norm prawnych zrekonstruowanych na podstawie wypowiedzi zawartych w tekstach prawnych.
- w tej wersji **pojęcie izomorfii również traci swój sens** – skoro wykładnia to „przetworzenie” przepisu w normy, jako jednoznaczne reguły postępowania, to bez względu na to, czy operacja „przetworzenia” będzie intuicyjna i prosta, czy skomplikowana, nie zmienia to istoty procesu. **Wykładnia jest zawsze.**

DERYWACYJNA KONCEPCJA WYKŁADNI PRAWA (M. ZIELIŃSKI)

WERSJA SZCZEGÓLNA – 3 FAZY WYKŁADNI

W wersji szczególnej, wykładnia jako proces odkodowywania norm z przepisów prawnych przeprowadzana jest w trzech fazach:

- I. **Faza porządkująca** – polega na **rozstrzygnięciu kwestii walidacyjnych**. Może być określana jako grupa czynności przygotowawczych, bądź też jako faza porządkująca lub uaktualniająca. W tej fazie chodzi o uporządkowanie przepisów (samodzielnie lub w kontekście grupy przepisów) pod względem aktualności ich obowiązywania
- II. **Faza rekonstrukcyjna** – polega na **odtworzeniu wypowiedzi o kształcie normy postępowania na podstawie wypowiedzi zawartych w tekstach prawnych**. Chodzi tu o zrekonstruowanie z przepisów traktowanych jako elementy tekstu prawnego wypowiedzi językowej, która odpowiadałaby formule normy, tzn. nakazywałaby lub zakazywałaby komuś coś czynić w określonych okolicznościach.
„Podmiotom typu P w okolicznościach typu O nakazane / zakazane jest zachowanie Z”
- III. **Faza percepcyjna** – polega na **ustaleniu dokładnego sensu terminów występujących w zrekonstruowanej z przepisów wypowiedzi o cechach normy**. Przyjmuję się, że wykładnia zachodzi nawet wówczas, gdy tekst jest jasny i nie budzi wątpliwości semantycznych, tzn. gdy treść i zakres nazw użytych w tekście prawnym są dla interpretatora w pełni zrozumiałe. Tak szerokie ujęcie wykładni wynika z traktowania jako wykładni każdego zabiegu polegającego na przypisaniu znaczenia elementom tekstu prawnego.

An aerial photograph of a city, likely Kraków, showing a dense cluster of buildings with red-tiled roofs and a prominent church spire. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal color.

argumentacja prawnicza

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

WYKŁADNIA PRAWA A ARGUMENTACJA PRAWNICZA: ODMIENNOŚĆ PERSPEKTYW

Wnioskowaniami prawniczymi są sposoby uznawania za obowiązujące normy prawne również takich norm postępowania, które nie zostały wyraźnie sformułowane w żadnych przepisach prawnych, ze względu na to, że stanowią one **konsekwencję norm** wyraźnie w przepisach sformułowanych. Reguły wedle których dokonuje się wnioskowań prawniczych, nazywa się najczęściej **regułami inferencyjnymi**.

Zwraca się uwagę, że o ile **wykładnia prawa** jest **operacją dokonywaną na tekście prawnym** i **polega na ustaleniu znaczenia wyrażeń użytych w przepisach prawnych** w celu zrekonstruowania normy prawnej, o tyle **wnioskowania prawnicze** są **operacją dokonywaną na normach**, ponieważ w tym przypadku z faktu obowiązywania normy N1 wyprowadza się sąd o obowiązywaniu normy N2

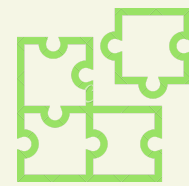
Ogólny **schemat wnioskowania prawniczego** przedstawia się następująco:

- 1) najpierw z przepisów prawnych zostaje w procesie **wykładni** wyinterpretowana norma **N1**,
- 2) a następnie, poprzez zastosowanie **reguł inferencyjnych** z tejże normy wyprowadza się normy **N2, N3, ... Nn**.

Prawidłowe przeprowadzenie wnioskowania prawniczego powoduje, że **wyinferowane normy N2, N3, ... Nn** uzyskują **taką samą moc obowiązującą**, jak norma **N1**, ponieważ podobnie jak ona są **elementami systemu prawa**

REGUŁY INFERENCYJNE

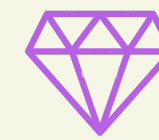
- **reguły inferencyjne** – reguły rozumowań oparte na kryteriach **logicznych**, **instrumentalnych** bądź **aksjologicznych**, które pozwalają na podstawie norm wyrażonych wprost w przepisach prawa uznać za obowiązujące również takie normy, które wprawdzie nie są wyrażone, ale domniemywa się ich przynależności do systemu prawa
- reguły te **mają zastosowanie w sytuacjach**, które nie zostały *expressis verbis* uregulowane przez już obowiązujące normy prawne, czyli krótko mówiąc w sytuacji, gdy mamy do czynienia z **luką w prawie**.

WYNIKANIE
LOGICZNE
NORM

WYNIKANIE
INSTRUMENTALNE
NORM

WYNIKANIE
AKSJOLOGICZNE
NORM

WYNIKANIE LOGICZNE NORM

- **wież** między normą wyrażoną w przepisie a normą wnioskowaną ma **charakter logiczny**
- istotą tej więzi jest **zawieranie się zakresów zastosowania lub zakresów normowania norm**
- zakres zastosowania normy jak i jej zakres normowania są przecieź **nazwami**, bądź kombinacjami nazw. Na podstawie uznawanych przez pozytywizm prawniczy **założeń o języku**, **nazwy te mają swoje denotacje**, czyli **zespoły rzeczy lub sytuacji do których się odnoszą**,
- o logicznym wynikaniu normy N2 z normy N1 możemy mówić, gdy **zakres zastosowania lub zakres normowania normy N2 pokrywa się (zawiera)** w zakresie zastosowania lub normowania normy N1, która jest wyrażona wprost w przepisie prawa.
 - * *jeżeli norma N1 zakazuje fotografowania obiektów wojskowych, to wynika z niej norma N2, która zakazuje fotografowania poligonu*
nazwa „fotografowanie poligonu” będąca elementem zakresu zastosowania normy N2 zawiera się przecieź w nazwie „fotografowanie obiektów wojskowych”, która jest elementem zakresu zastosowania normy N1.
- **wnioskowania oparte na logicznym wynikaniu norm uważana są za najpewniejsze** – oczywiście przy (często dziś kwestionowanym) założeniu korespondencji między językiem a rzeczywistością

WYNIKANIE INSTRUMENTALNE NORM

- wnioski instrumentalne **opierają się na relacji środek – cel**
- pozwalają one **wnioskować z norm, w których prawodawca ustanawia cele do realizacji** i wyprowadzać z nich normy statuujące **nakazy i zakazy działań** będących **środkami wiodącymi do realizacji celu**.
- wyróżnia się dwie reguły wnioskowań instrumentalnych:
 - 1) regułę instrumentalnego nakazu oraz
 - 2) regułę instrumentalnego zakazu
- **idea wnioskowań instrumentalnych wiąże się z zagadnieniem skuteczności prawa jako techniki sterowania**
 - * wnioski te zwalniają niejako ustawodawcę z konieczności określania zarówno celów do realizacji, jak i środków realizacji tych celów
 - * wystarczy, że wyznaczone zostaną postulowane stany rzeczy, a metody ich realizacji mogą zostać ustalone za pomocą odpowiednich reguł wnioskowań

REGUŁA
INSTRUMENTAL-
NEGO NAKAZU

REGUŁA
INSTRUMENTAL-
NEGO ZAKAZU

WYNIKANIE INSTRUMENTALNE NORM

REGUŁA INSTRUMENTALNEGO NAKAZU

• stanowi, iż jeżeli uznaje się za obowiązującą normę N1 nakazującą jej adresatom spowodować stan rzeczy S (osiągnąć cel C), to należy uznać za obowiązującą również normę N2, która nakazuje adresatowi normy N1 **uczynić wszystko, co jest przyczynowo konieczne dla zrealizowania stanu rzeczy S** (osiągnięcia celu C).

** jeżeli obowiązuje norma N1, która nakazuje ratownikom TOPR nieść pomoc w górach to, w oparciu o regułę instrumentalnego nakazu, należy przyjąć, że obowiązuje norma, która nakazuje ratownikom TOPR być na posterunku, odbierać telefony czy chociażby mieć odpowiedni sprzęt.*

** powyższe jest bowiem przyczynowo konieczne do realizacji określonego przez prawodawcę stanu faktycznego, jakim jest niesienie pomocy w razie wypadku w górach*

REGUŁA INSTRUMENTALNEGO ZAKAZU

• stanowi, iż jeśli uznaje się za obowiązującą normę N1, która nakazuje spowodować stan rzeczy S (osiągnąć cel C), to należy również uznać za obowiązującą normę N2, która zakazuje **czynić cokolwiek, co byłoby warunkiem przyczynowo wystarczającym dla spowodowania, że stan rzeczy S nie powstanie** (cel C nie zostanie osiągnięty).

** jeżeli obowiązuje norma N1, która nakazuje ratownikom TOPR nieść pomoc w górach, to w oparciu o regułę instrumentalnego zakazu, należy przyjąć, że obowiązują normy zakazujące podejmowania działań, które uniemożliwiają osiągnięcie tego celu – nieodbieranie telefonu alarmowego, bycie na dyżurze pod wpływem alkoholu itd.*

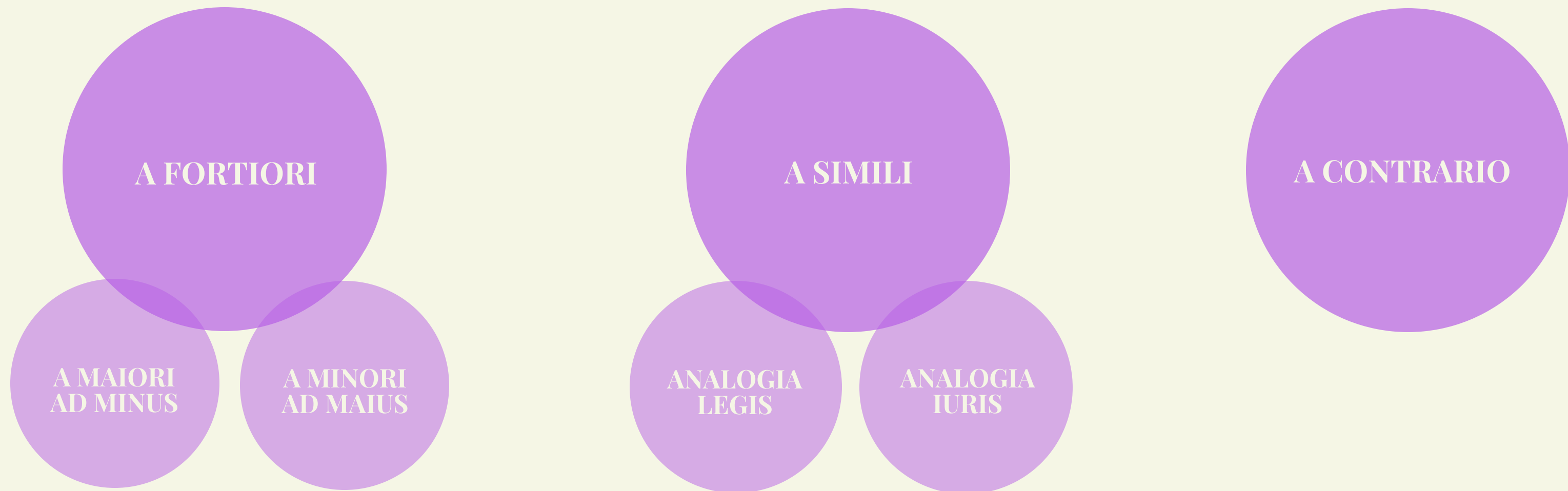
WYNIKANIE AKSJOLOGICZNE NORM

- wnioski aksjologiczne oparte są na założeniu o konsekwencji wyborów aksjologicznych prawodawcy
- założenie to wiąże się z przyjęciem, że **prawodawca kieruje się przy tworzeniu prawa spójnym systemem wartości, które konsekwentnie realizuje** (element koncepcji prawodawcy racjonalnego – podmiot stosujący prawo zakłada, że prawodawca jest podmiotem racjonalnym i jako taki ustanawia normy stanowiące odbicie pewnego systemu wartości, a to z kolei pozwala wnioskować z norm wprost wyrażonych w przepisach o obowiązku innych norm, które stanowią aksjologiczne konsekwencje tych pierwszych)
- w prawoznawstwie wyróżnia się **trzy grupy reguł wnioskowań aksjologicznych:**
 - 1) *a fortiori*
 - 2) *a simili*
 - 3) *a contrario*
- wnioski aksjologiczne są wielce różnorodne i bywają **wzajemnie przeciwne** albo **sprzeczne** (np. *a contrario* i *analogia legis*), toteż **uznawane są one zwykle za mniej pewne** niż wnioski logiczne i instrumentalne
- **najmniejszą pewność przyznaje się analogii iuris**, która jest stosunkowo rzadko stosowana (wymaga ona odniesienia do ogromnej ilości przepisów)
- wnioskowanie *a contrario* zdominowało praktykę stosowania prawa karnego i podatkowego, rzadko natomiast jest stosowane w prawie cywilnym.

WYNIKANIE AKSJOLOGICZNE NORM

W prawoznawstwie wyróżnia się trzy grupy reguł wnioskowań aksjologicznych:

- 1) *a fortiori*
- 2) *a simili*
- 3) *a contrario*

WNIOSKOWANIA A FORTIORI

- wnioski *a fortiori* – wnioski w przód, do przodu – oparte są na **stopniowaniu działań** (ingerencji w określone dobro). Przyjmują one dwie postaci:

- 1) *a minori ad maius* i
- 2) *a maiori ad minus*

A MINORI AD MAIUS

- wnioski z mniejszego na większe
- znajduje zastosowanie w odniesieniu do **zakazów**
- wniosek z mniejszego na większe jest przydatny, gdy chcemy dowieść, że **obowiązuje norma zakazująca określonych działań**, która wprawdzie **nie jest wyrażona w tekście prawnym**, lecz **obowiązuje inna norma** (wyrażona w przepisach), **zakazująca tych działań w mniejszym zakresie lub stopniu**

** jeżeli obowiązuje norma N1, która zakazuje uszkodzenia cudzej rzeczy, można argumentować, że obowiązuje również norma N2, zakazująca zniszczenia tej rzeczy*

A MAIORI AD MINUS

- wniosek z większego na mniejsze
- stosowane w stosunku do **nakazów i dozwoleń**
- wniosek *a maiori ad maius* znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy istnieje potrzeba argumentacji, że **obowiązuje norma nakazująca albo *dozwalająca coś czynić*, choć nie jest ona wyrażona wprost w tekście prawnym**, lecz **obowiązuje inna norma** (wyrażona wprost w przepisach) **nakazująca albo *dozwalająca czynić więcej***

** jeżeli obowiązuje norma N1, która pozwala uprawnionemu organowi pozbawić dany podmiot określonych uprawnień, można argumentować na rzecz obowiązywania normy N2, która pozwala organowi uprawnienia podmiotu ograniczyć.*

WNIOSKOWANIA A SIMILI

- wnioski **a simili** (przez podobieństwo) – zwane także wnioskowaniami *per analogiam* (przez analogię) opierają się na podobieństwie stanów rzeczy bądź dóbr (wartości) chronionych.
- pozwalają one, za sprawą wzmiankowanych **relacji podobieństwa** określonych elementów, wnioskować z norm wysłowionych w przepisach o obowiązywaniu innych norm niewyrażonych w przepisach. Przyjmują dwie postaci:
 - 1) *analogia legis*
 - 2) *analogia iuris*

ANALOGIA LEGIS

- **analogia z ustawy** – wnioskowanie to znajduje zastosowanie wtedy, gdy **norma N1** wiąże z wystąpieniem **stanu faktycznego S1** konsekwencję **K1**, a jednocześnie **stan rzeczy, o którym chcemy rozstrzygać nie jest normowany**, możemy tedy przyjąć, że obowiązuje norma **N2**, która ze stanem rzeczy **S2** wiąże konsekwencje **K1**, jeżeli **stan rzeczy S2 jest podobny do stanu rzeczy S1**
- o *analogii legis* można mówić także w sytuacji, gdy dana norma **N1** wyrażona wprost w przepisie nakazuje / zakazuje zachowania **Z**, a my wnioskujemy, że obowiązuje norma **N2** (nie wyrażona w przepisie), która nakazuje / zakazuje zachowania **Zx** (jeżeli oczywiście **Zx** jest podobne do **Z**).
- **istotne podobieństwo faktów**, decydujące o zastosowaniu *analogii legis* może wynikać z fizycznego podobieństwa faktów, jak i z porównania celów regulacji.

ANALOGIA IURIS

- **analogia z prawa** – wnioskowanie oparte na **podobieństwie wartości lub dóbr prawnie chronionych**.
- jeżeli szereg norm **N1, N2, N3, ... Nn** stanowi **wyraz ochrony** jakiejś **wartości W1** (lub ochrony **dobra D1**), to można wnioskować, że obowiązuje norma **Nn+1**, która nie jest wyrażona w przepisie, ale także **stanowi instrument ochrony wartości W1** (lub **dobra D1**).

WNIOSKOWANIA A SIMILI: ANALOGIA LEGIS

ETAPY WNIOSKOWANIA ANALOGIA LEGIS

- (1) stwierdzenie, że **dany przypadek jest nieuregulowany** przez obowiązujące przepisy (występuje **luka w prawie**, która uniemożliwia podjęcie decyzji przez organ stosujący prawo),
- (2) stwierdzenie, że **obowiązuje norma, która reguluje przypadek podobny** do przypadku nieuregulowanego
- (3) **powiązanie** z przypadkiem nieunormowanym **takich samych konsekwencji prawnych**, jakie norma wiąże z przypadkiem prawnie uregulowanym

- kluczym jest tu **stwierdzenie podobieństwa obu przypadków** – uregulowanego i nieuregulowanego!
- na zasadzie „*traktuj przypadki podobne w sposób podobny*” następuje powiązanie konsekwencji prawnych
 - * jeżeli norma N1 (wyrażona w przepisie) stanowi, że ten, kto niszczy trawnik podlega karze grzywny, to (na podstawie analogii) można uznać, że obowiązuje norma N2 (nie wyrażona w przepisie), która umożliwia nałożenie takiej samej grzywny na osobę niszczącą kwietnik (niszczenie kwietnika jest stanem rzeczy podobnym do niszczenia trawnika)
 - * Sąd Najwyższy, powołując się na potrzeby społeczno-gospodarcze, dopuszcza możliwość analogicznego stosowania art. 145 k.c. dotyczącego drogi koniecznej do przypadku doprowadzenia linii elektrycznej, to w tym wypadku podstawą wnioskowania nie jest fizyczne podobieństwo drogi do linii elektrycznej, lecz podobieństwo celów regulacji normy określonej w art. 145 k.c. i normy określonej w wyniku wnioskowania przez analogię.

WNIOSKOWANIA A SIMILI: ANALOGIA IURIS

ETAPY WNIOSKOWANIA ANALOGIA IURIS

- (1) na podstawie szeregu wyraźnie ustanowionych norm dotyczących danej dziedziny ustala się **jakimi ocenami kierował się ustawodawca**, kiedy te normy tworzył
 - (2) przyjmuje się, że określone w ten sposób **zapatrywania aksjologiczne** będą miały **zastosowanie** także w innych **sytuacjach** z tej dziedziny.
- możemy powiedzieć, że w tym sensie norma N4 wynika z zasady, będącej urzeczywistnieniem określonych wartości W
 - nie jest to oczywiście wynikanie logiczne, ani nawet *quasi-logiczne*, tj. odwołujące się do jakiejś postaci dedukcji – zwróćmy uwagę, że wynikanie normy N4 z zasady Z, oznacza istnienie tego samego uzasadnienia aksjologicznego dla norm N1, N2, N3 (wyraźnie określonych w tekście prawnym) i normy N4, która dotyczy przypadku nieuregulowanego
 - **prawo cywilne** – zasada szczególnej ochrony czynności odpłatnych
 - **prawo rodzinne** – zasada szczególnej ochrony dobra dziecka

* w jednej z uchwał Sądu Najwyższego zastosowano następujące wnioszkowanie per analogiam iuris:

„z wielu przepisów kodeksu postępowania karnego wynika nakaz równego traktowania stron procesowych (zasada kontradyktoryjności), to również w nieuregulowanej przez prawo kwestii zakresu dostępu adwokata do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego należy przyjąć obowiązywanie normy, która jako wyraz wspomnianej zasady kontradyktoryjności gwarantowałaby obrońcy swobodny dostęp do materiałów śledztwa prowadzonego przeciwko jego klientowi”.

WNIOSKOWANIA A CONTRARIO

- wnioski *a contrario* (przez przeciwieństwo) – oparte są na odwrotnym schemacie niż *analogia legis*
- można zatem uznać to wnioskowanie za **przeciwieństwo wnioskowania *per analogiam***
- wnioskowanie to przebiega według następującego schematu:
jeżeli **norma prawna** wiąże **konsekwencje K** ze **stanem faktycznym S1** natomiast **nieuregulowany** stan faktyczny **S2** **nie jest identyczny z S1**, to **nie wolno do niego zastosować konsekwencji K**, nawet gdyby był on pod istotnymi względami podobny do stanu S1
- rozumowanie to zakłada, że **zastosowanie do sytuacji nie podpadających pod wyraźny przepis prawa przepisu regulującego sytuację podobną nie znajduje uzasadnienia w ocenach prawodawcy**
- wnioskowanie to znajduje **zastosowanie** najczęściej w **stosowaniu prawa karnego i podatkowego**:
 - A. w prawie karnym przyjmuje się bowiem zasadę, że to, co nie jest wprost zakazane przez prawo, jest dozwolone,
 - B. zaś w prawie podatkowym, uznaje się, że opodatkowaniu podlegają tylko stany faktyczne wprost określone przez prawodawcę
- * art. 167 § 1 k.k. stanowi, że: „Kto umieszcza na statku wodnym lub powietrznym urządzenie lub substancję zagrażającą bezpieczeństwu osób lub mieniu znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5” – wnioskując *a contrario* należy stwierdzić, że norma wyrażona w tym artykule nie dotyczy umieszczenia substancji zagrażającej bezpieczeństwu osób lub mieniu znacznej wartości w pojeździe lądowym.
- * jeżeli art. 149 k.c. stwierdza: „Właściciel gruntu może wejść na grunt sąsiedni w celu usunięcia zwieszających się z jego drzew gałęzi lub owoców” – to *a contrario* wynika z tego artykułu norma, która zakazuje właścicielowi gruntu wchodzenia na grunt sąsiedni w celu usunięcia zwieszających się z jego drzew liści lub pąków kwiatowych